ביאורים לפרקי אבות

המשנה עם פירוש ר"ע מברטנורא ועיקר תוי"ט

פרק שלישי

א עֲקַבְיָא (ו) בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר: הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, וְאֵין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע (ב) מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן (ג) אַתָּה הוֹלֵךְ, (ד) וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ: מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ: לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה (ה), וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן (ו): לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ, בָּרוּךְ הוּא.

פירוש ר"ע מברטנורא

עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכבת זרע. ואע"פ שבשעת העבור אינה סרוחה, שאינה מסרחת ברחם האשה עד לאחר שלשה ימים וכשתסריח אינה ראויה להזריע, מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שבא מטפה סרוחה, ניצול מן הגאוה. והמסתכל שעתיד לילך למקום עפר רמה ותולעה, ניצול מן התאוה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון, פורש מן החטא ואינו נכשל בעבירה:

עיקר תוספות יו"ט

(א) **עקביא.** בזמן הבית היה. ועתוי"ט: (ב) **דע.** חזר ואמר מלת דע לפי שלפני מי אתה עתיד כו' אינן בהסתכלות וראיה מוחשת כי אם שיאמין זה בדרך ידיעה. מד"ש: (ג) **מאין** כו'. שאלת המקום שבא משום בל' אין כמו מאין באו האנשים ושאלת המקום שישוב לשם בלשון אנה כמו אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח: (ד) **אתה הולך.** כי האדם הולך לבית עולמו ומתקרב אל המיתה כי יום המות מיום הולדו הוא. שמיום שנולד הוא מתקרב והולך אל המיתה וע"כ נקט לשון הווה ולא לשון עתיד. מד"ש: (ה) **למקום** כו'. ולא אמר שיהיה רמה ותולעה שכך אמר הכתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ד"ח: (ו) **דין וחשבון.** תחלת דין קאמר, ולפיכך הקדים דין לחשבון ואמר לתת דין שאם יעשה חטא מתחייב מזה דין לכך שייך לומר שהוא נותן הדין כו'. ד"ח:

"פרקי אבות הם חלק מתושבע"פ שלימודה צריך להיות בהבנה והשגה דוקא, ולכן אין להסתפק **באמירת** פרקי אבות, אלא צריכים **ללמדם** בעיון, כראוי בתושבע"פ.

אלא שמכין ש"איני מבקש . . אלא לפי כחן", לא תובעים מכאו"א שילמד בעיון את כל המשניות דכל פרק בכל שבת ושבת, מכיון שמסתמא ענין זה יקשה להביאו לידי פועל; אבל עכ"פ משנה אחת בכל פרק, יש ללמוד בעיון כדבעי בתושבע"פ, והיינו שנוסף לאמירת המשניות בנוסח דאדמו"ר הזקן המודפס בסידור (ששם לא נדפסו המפרשים), יחזיק לידו ג"כ ספר משניות עם מפרשי המשנה, עכ"פ ספרי המשניות עם עיקר תוספות יו"ט ופירוש רבי עובדי' מברטנורא (המפרשים היסודיים), וילמד מתוכם עכ"פ משנה אחת כאמור עם המפרשים (שהם התושבע"פ בתושבע"פ גופא).

והאמור שייך במיוחד לתלמידי התמימים, שזהו עיקר ענינם – לימוד התורה בפירושי', בהבנה והשגה, ואדרבה: הסדר אצלם הוא הפוך – בתחילה לימוד לעיונא, ואח"כ אמירה סתם".

(משיחת ש"פ נשא, י"ב סיון ה'תנש"א – התוועדות א' – בלתי מוגה)

ביאורים לפרקי אבות

המשנה עם פירוש ר"ע מברטנורא ועיקר תוי"ט

פרק רביעי

א בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: אֵיזֶהוּ חָכָם הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי, כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ (ה), שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר, וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ, מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ, אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה (ז), וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ.

פירוש ר"ע מברטנורא

בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי, היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי. ושניהם שמם שמעון: **איזהו חכם.** הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו (פ): **הלומד מכל אדם.** ואע"פ שהוא קטן ממנו. שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים, ניכרים הדברים שחכמתו הוא לשם שמים (ג) ולא להתיהר ולהתפאר בה: **שנאמר מכל מלמדי השכלתי.** וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי, כלומר הייתי לומד תורה מכל מלמדי (ג) ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי, כי עדותיך שיחה לי, שכל כוונתי היתה לשמים בלבד (ד). וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו, הכובש את יצרו: **שנאמר טוב ארך אפים מגבור.** הכי הוי פירושא דקרא, טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כבוש היצר (ו), לא מצד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר, מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובאו לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן: **איזהו עשיר.** הראוי לו להתהלל בעשרו. השמח בחלקו: **איזהו מכובד.** לפי ששלשה דברים טובים הללו שנזכרו לעיל, שהם החכמה והגבורה והעושר, הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלקים ואדם, ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם, לכך חיבר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו, מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים, יכבד את הבריות: **כי מכבדי אכבד.** והדברים ק"ו, ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, מכבד את מכבדיו, ק"ו לבשר ודם: **ובוזי יקלו.** למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אמר ובוזי אקלל, אלא יקלו מעצמם. ובכבוד הצדיקים הקפיד יותר, שנאמר (בראשית יב) ומקללך אאור:

עיקר תוספות יו"ט

(א) ויש להקשות ממה שאמר ירמיה (ט') אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. ונראה לי דלא קשיא, דס"ל לתנא דידן שזה שאמר כי אם השכל וידוע אותי, הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכר. וכך הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אותי. וכן לענין הגבורה והעושר, ולזה שאל התנא איזהו חכם כו' שאליו כיון הנביא: (ב) היינו ממש השכל וידוע אותי וגבור הכובש כו' והוא גבורה לשם שמים שלא יחטא לפניו. אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו שתכלית הידיעה הזאת הוא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל להון ונמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל כו' ולפיכך נאמר אשריך כו'. ואמרו בגמרא (ברכות דף ח') גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים כו' דאילו אינו מסתפק ונבהל להון לא יהיה פנוי לעבודת הש"י: (ג) דאין לפרש דר"ל שנעשה משכיל יותר מן מלמדיו, שאין זה חדוש שלאחר שלמד האדם מלומדו הוא מתחכם ומשכיל בלמודיו ואין חידוש שישכיל יותר ממה שהשכילו מלמדיו. ד"ח: (ד) כיון שכל שיחתי היה בתורה: (ה) **יצרו.** יצה"ר נקרא יצר סתם לפי שקדם ושליט בגוף הוא לבדו. מד"ש. ועוד פירש שהוא יצרו המיוחד לו ונתעצם בו יותר ממה שיתעצם ויתיחד ביצר הטוב כי טבע האדם נוטה יותר אל יצר רע: (ו) דאל"כ אלא פירוש דקרא טוב ארך אפים יותר מגבור, הוה קשיא למה, שאם הוא ארך אפים מצד רכות הטבע אין זה טוב: (ז) **בעוה"ז.** שלא תצטרך לבריות. ולעוה"ב, דמתוך שהוא נהנה מיגיעו לא בא לידי גזל ונוחל שני עולמות. רש"י:

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

ביאורים לפרקי אבות

מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

המספרים שלשה וארבעה רומזים על כללות בנ"י ועבודתם

ויש לקשר זה גם עם פרקי אבות שלומדים בשבת זה – פרק שלישי ופרק רביעי:

בפרקים אלה מודגשים המספרים שלשה וארבעה – הן בשמות הפרקים, פרק שלישי ופרק רביעי, והן בהתוכן דהתחלת וראש הפרקים: בפרק שלישי – "הסתכל בשלשה דברים כו'"[1], ובפרק רביעי – "איזהו חכם כו' גבור כו' עשיר כו' מכובד" – ארבע מעלות כלליות דהאדם.

ומספרים אלה (שלשה וארבעה) רומזים על כללות בנ"י, וגם על כללות העבודה דבנ"י:

כללות בנ"י – שלשה אבות וארבע[2] אמהות דכל בנ"י. ובצירוף שניהם (שלשה וארבעה) נעשה מספר שבע – שרומז על שבעת הנרות ד"מנורת זהב כולה", שבעת הסוגים שבנשמות ישראל.

וכללות עבודת בנ"י – עבודת המוחין[3], ג' מוחין (חכמה בינה דעת), ובפרטיות יותר ד' מוחין, כמודגש בתפילין של ראש שיש בהם שי"ן של ג' ראשין ושי"ן של ד' ראשין, כנגד ג' מוחין וד' מוחין (כי מוח הדעת נחלק לשנים – חסד וגבורה). ובצירוף שניהם (שלשה וארבעה) נעשה מספר שבע – שרומז על עבודת המדות (ז' מדות)[4].

וההקדמה לאמירת ולימוד פרקים שלישי ורביעי, היא, משנת "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר":

במשנה זו מודגשת ההתקשרות וחיבור דישראל עם הקב"ה – "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", שלכן, "כל ישראל", מבלי הבט על מעמדם ומצבם בקיום התומ"צ, "יש להם חלק לעולם הבא"[5], מצד מעלתם שלמעלה אפילו מהתורה.

ומשנה זו היא ההקדמה לפרקים שלישי ורביעי – שבזה מרומז שההתקשרות וחיבור דישראל עם הקב"ה (תוכן משנת "כל ישראל כו'") נמשך וחודר בכללות העבודה דבנ"י (שמורמזים בפרקים שלישי ורביעי), ע"ד ובדוגמת המשכת החיות דאלול בכל עניני העבודה.

(משיחות ש"פ תבוא, ח"י אלול ה'תש"נ)

---

1) ובמשנה זו עצמה – שלש בבות: (א) ההודעה הכללית ד"הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה", (ב) ה"שלשה דברים" שצריך להסתכל בהם – "דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", (ג) ומבאר ומפרט – "מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה" (אף שהי' יכול לכוללם בקיצור בבבא אחת, כמשנ"ת במק"א).

2) ויש לומר, שמספר ארבעה רומז גם על שלשה אבות ביחד עם דוד המלך, רגל הרביעי דהמרכבה.

3) ובפרטיות יותר – לא רק מוחין שלצורך המדות, אלא גם מוחין כשלעצמם – לעתיד לבוא (שהרי העבודה בזמן הזה היא בבירור המדות, ולעתיד לבוא תהי' עבודת המוחין), ומעין זה – בסוף זמן הגלות, בסמיכות להגאולה, שאז יקויים היעוד "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

4) נוסף על התכללותם במוח הדעת שנחלק לחסד וגבורה – אהבה וענפי' ויראה וענפי'.

5) ויתירה מזה – אפילו אלה שנאמר עליהם (בהמשך המשנה) ש"אין להם חלק לעולם הבא", הרי, כיון ש"לא ידח ממנו נדח", בודאי שסוכ"ס יעשו תשובה (בגלגול זה או בגלגול אחר), ויקבלו חלק בעולם הבא. ועפ"ז י"ל, שההודעה "ואלה שאין להם חלק לעולם הבא" היא (גם) כדי לעוררם לתשובה ולסייעם – ראי' על ענינם הכי עיקרי.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

ביאורים לפרקי אבות

מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

וכל זה צריך לחדור בו באופן ד"סוף מעשה במחשבה תחילה", שתכלית כל המעשים הוא לקיים רצון ה', ועד "עשה רצונך כרצונו", כמ"ש בפרקי אבות, שהתחלת הפרק שאומרים היום הוא "הסתכל בשלשה דברים" – מחשבה, דיבור ומעשה, ובכל ג' הענינים דתורה, עבודה וגמילות חסדים.

וזאת בהתאם למנהג חב"ד, שנוהגים כפי ה"יש נוהגין כך כל שבתות הקיץ", שיש לומר הפירוש בזה – שה"יש האמיתי" (עצמות ומהות) מורה לומר זאת "כל שבתות הקיץ"! וענינו של "קיץ" הוא – זמן בישול הפירות, שאח"כ היהודי אוסף אותם אליו, שלכן בסיום הקיץ הוא "חג האסיף" (שבו נאמר ג"פ שמחה ד"בתלת זמני הוי חזקה", משא"כ בחג השבועות הקשור עם זמן מתן תורה נאמר רק פעם אחת).

וכאמור, ההוראה הנ"ל נוגעת לכל יהודי, ואין זה נוגע באיזה זמן ובאיזה מקום הוא נמצא, דמכיון ש"מה' מצעדי גבר כוננו" – עליו לדעת שכל מקום בו הוא נמצא הוא קשור עם ביהמ"ק ("מקדש אדנ-י כוננו ידיך"), ועליו לפעול בו ענין הביכורים, ואח"כ "וענית ואמרת", בשירה ובזמרה כפי שצריך להיות ענין הביכורים; ועי"ז נעשה (כמ"ש בהמשך הפרשה) "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" לכאו"א מישראל בכל ענייניו, ועד לענין העיקרי – הגאולה.

ועוד והוא העיקר, שתיכף ומיד (עוד בשבת זו) נעשה הענין ד"תבוא אל הארץ" בפשוטות (וכאמור, ה"כי" אינו לשון ספק, אלא לשון סדר זמנים – ואף שהגאולה היא למעלה מסדר זמנים וכל הסדרים, הרי זה גופא נמשך בתוך גדרי הזמן).

וענין הגאולה נעשה ענין של עבר – כיון שהגאולה כבר הגיעה ("איז שוין געקומען"), ותיכף ומיד נמצאים כולם יחד מתוך אחדות ישראל "כאיש אחד בלב אחד", "וארו עם ענני שמיא" בארץ הקודש ובירושלים עיה"ק ובהר הקודש ובביהמ"ק ובקודש הקדשים, "בנערינו ובזקנינו . . בבנינו ובבנותינו", ותיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ כי תבוא, כ"א אלול ה'תנש"א – בלתי מוגה)

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!